

Med anledning av socialförsäkringsbalkens införande den 1 januari 2011 har redaktionella ändringar i form av nya laghänvisningar och begrepp beslutats i detta rättsliga ställningstagande (dnr 034638-2010).

Merkostnader inom handikappersättning och vårdbidrag

Försäkringskassans ställningstagande

Ersättning för privat alternativ

Om en enskild väljer ett privat alternativ till en vara eller tjänst som han eller hon kunnat få genom en ansvarig offentlig huvudman kan kostnaden betraktas som en merkostnad högst upp till det belopp som huvudmannen skulle ha tagit ut för varan eller tjänsten.

Ersättning till närstående

Ersättning som lämnas till anhörig eller annan närstående för att tillgodose hjälpbehov i den dagliga livsföringen är inte en merkostnad. Däremot kan tiden för hjälpen räknas med vid bedömningen av behovet av hjälp i den dagliga livsföringen.

Bakgrund och överväganden

Enligt 50 kap. 4 § socialförsäkringsbalken (SFB), kan handikappersättning beviljas för den som på grund av en nedsättning av funktionsförmågan har betydande merkostnader.

Enligt 22 kap. 3 § SFB kan vårdbidrag beviljas för ett barn som på grund av sjukdom eller funktionshinder har merkostnader. Endast de kostnader som går utöver vad som är normalt för friska barn i motsvarande ålder och omständigheter i övrigt beaktas (prop. 1981/82:216 s. 14).

I förarbetena till lagstiftningen sägs att hänsyn ska tas till de merutgifter (numera merkostnader) en funktionshindrad har i den mån inte andra samhällsåtgärder ska kompensera för dem (prop. 1974:129, s. 70, 101 och 109). Det sägs också att beslut om handikappersättning bör baseras på vilka utgifter som synes rimliga och motiverade av den handikappades speciella behov (prop. 1977/78:100, bilaga 8, s. 54).

Regeringsrätten har i rättsfallet RÅ 2008 ref. 81 uttalat följande beträffande kostnader inom handikappersättningen för behandling som är att beteckna som hälso- och sjukvård. Landstingets skyldighet att erbjuda hälso- och

sjukvård till dem som är bosatta inom landstinget innebär att det normalt kan förutsättas att en person med funktionsnedsättning inte behöver ha merkostnader för hälso- och sjukvård, utöver vad som följer av bestämmelserna om vårdavgifter i sådan verksamhet. Med hänsyn till hur reglerna för handikappersättning har utformats kan det dock inte uteslutas att åtgärder som definieras som hälso- och sjukvård ändå ska beaktas vid bedömningen av rätten till ersättning. För att merutgifter (numera merkostnader) ska kunna godtas vid en sådan bedömning ska de vara betingade av nedsättningen av den försäkrades funktionsförmåga. Detta innebär, när det gäller behandlingar som definieras som hälso- och sjukvård, att behandlingarna ska vara medicinskt motiverade. Det bör emellertid också, enligt Regeringsrätten, krävas att det är utrett att den försäkrade inte genom landstingets försorg kan erbjudas en likvärdig behandling eller en annan behandling som får anses som adekvat. (Se även Domsnytt 02/09)

Domen kan tolkas analogt för vårdbidrag.

Privata alternativ

Av Regeringsrättens dom följer att kostnader som en enskild har haft på grund av att han eller hon har valt ett privat alternativ till hälso- och sjukvård som kunnat erhållas genom landstingets försorg inte utgör en godtagbar merkostnad. Detta gäller under förutsättning att det är utrett att den behandling som landstinget erbjudit kan anses som likvärdig eller adekvat.

Domen tar i sak endast ställning till merutgifter (numera merkostnader) för behandlingar som är att betrakta som hälso- och sjukvård. Det finns emellertid andra områden än hälso- och sjukvård där den enskilde kan välja privata alternativ till varor eller tjänster som en offentlig huvudman har ett författningsreglerat ansvar för att erbjuda. Det behövs ett rättsligt ställningstagande som klargör vad som gäller i dessa fall.

Det är rimligt att samma princip som i RÅ 2008 ref. 81 tillämpas även för andra områden än hälso- och sjukvård när en offentlig huvudman har ett författningsreglerat ansvar att erbjuda en vara eller tjänst.

Det bör alltså gälla generellt att kostnader för en vara eller tjänst på den privata marknaden kan betraktas som en merkostnad högst upp till det belopp som en offentlig huvudman skulle ha tagit ut för varan eller tjänsten. I de fall det finns ett högkostnadsskydd innebär detta att kostnaden upp till detta skydd kan godtas.

Ersättning till närstående

Det behov av hjälp av andra personer som en person med funktionsnedsättning har betalas vanligen på ett eller annat sätt. I det fall hjälpbehovet tillgodoses av en offentlig huvudman eller privat utförare sker det mot en

avgift eller faktura. Om hjälpbehovet tillgodoses av anhörig eller annan närstående kan viss ersättning lämnas beroende på vad parterna kommit överens om. Att fastställa eller beräkna hur stor denna ersättning är går inte att jämföra med den kostnad som uppstår när hjälpen ges av en offentlig huvudman eller privat utförare. Den här situationen är inte särskilt reglerad. Det behövs därför ett rättsligt ställningstagande som klargör vad som gäller.

När anhörig eller annan närstående tillgodoser hjälpbehovet är det inte fråga om lön eller fakturering för en utförd tjänst. Av den anledningen bör inte ersättningen till anhörig godtas som en merkostnad utan i stället beaktas i form av tid för hjälp i den dagliga livsföringen.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

22 kap. 3 § och 50 kap. 4 § SFB.

Kungl. Maj:ts proposition 1974:129 med förslag om förbättrade folkpensionsförmåner och en lagstadgad sänkning av den allmänna pensionsåldern.

Prop. 1977/78:100, bilaga 8.

RÅ 2008 ref. 81

Eva Nordqvist

Christine Liljendahl